

Алла Олексіївна КРАВЧУК

асистент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту,
Одеський державний аграрний університет
E-mail: alla_capital@ukr.net

СІЛЬСЬКИЙ ТУРИЗМ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ОДЕЩИНИ

Кравчук, А. О. Сільський туризм як стратегічний напрям диверсифікації операційної діяльності суб'єктів аграрного сектору Одещини / Алла Олексіївна Кравчук // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. – Том 18. – № 3. – С. 45-51. – ISSN 1993-0259.

Анотація.

Вступ. За умов активізації ризиків ринкового середовища об'єктивно постає необхідність диференціації операційної діяльності суб'єктів аграрної сфери, перспективним напрямом якої в сучасних реаліях постає розвиток сільського зеленого туризму, який формує сприятливі передумови для удосконалення стратегії управління ризиками підприємницької діяльності агроформувань, сприяє забезпеченню зайнятості сільського населення та вирішенню гострих соціально-економічних проблем українського села. Предметом наукового дослідження у статті є теоретичні, методичні та прикладні аспекти оцінки економічних вигод, пов'язаних із наданням сільських туристичних послуг як пріоритетного напрямку диференціації операційної діяльності суб'єктів аграрного сектору Одещини.

Мета. Метою дослідження є проведення комплексної оцінки основних економічних вигод, які виникають унаслідок становлення й розвитку сільського зеленого туризму як перспективного напрямку диференціації операційної діяльності аграрних формувань Одеської області.

Метод (методологія). Конкретну методологію наукового дослідження становить сукупність методів і прийомів систематизації і узагальнення сучасних наукових поглядів на обрану проблематику, дослідження специфічних особливостей вирішення поставлених завдань та обґрунтування концептуальних засад досягнення поставленої мети роботи.

Результати. Проведені наукові дослідження показали, що Одеська область є однією з найбільших аграрно-адміністративних одиниць України та має сприятливі передумови і необхідні ресурси створення агротуристичного продукту. Збільшення суми витрат з боку туристів на споживання продукту сільського зеленого туризму в області супроводжується отриманням прямого та вторинного соціально-економічного ефекту, який сприяє вирішенню гострих проблем розвитку сільських територій. Основними економічними вигодами, пов'язаними із розвитком сільського зеленого туризму, визначено: внесок до ВВП, позитивний вплив на платіжний баланс, додаткові надходження коштів у вигляді податків, надходження іноземної валюти, додаткові джерела інвестицій, загальний мультиплікативний ефект. Як основні чинники, які знижують ефект від диференціації операційної діяльності суб'єктів аграрного сектору області, виявлено: незадовільний стан розвитку сільської соціальної інфраструктури; низьку якість послуг та низький рівень категоризації зелених садиб, низький рівень якості життя сільського населення, недосконалість чинного законодавства та відсутність стратегічних програм розвитку цього виду діяльності.

Ключові слова: сільський зелений туризм; суб'єкти аграрного сектору; диференціація; операційна діяльність; сільські території; агротуристичний продукт.

Alla Oleksiyivna KRAVCHUK

Assistant,
Department of Accounting and Auditing,
Odessa State Agrarian University
E-mail: alla_capital@ukr.net

RURAL TOURISM AS THE STRATEGIC DIRECTION OF DIVERSIFICATION OF OPERATING ACTIVITIES OF AGRICULTURAL SECTOR ENTITIES OF ODESSA REGION

Abstract

Introduction. *In terms of activation of risks of market environment there is a need to objectively differentiate the operating activities of the agrarian sector. Its promising trend in modern realities has become the development of green tourism that forms favorable conditions for improving risk management strategies of entrepreneurial activity of agricultural enterprises, contributes to rural employment and solving of the critical social and economic problems of the Ukrainian village. The theoretical, methodological and applied aspects of assessing the economic benefits which are associated with the provision of rural tourism as a priority direction of differentiation of operating activities of the Odessa agrarian sector have become the subject of the research.*

Purpose. *The aim of the study is a comprehensive assessment of the main economic benefits arising from the establishment and development of green tourism as a promising direction of differentiation of agricultural units operating activity of Odessa region.*

The method (methodology). *A set of methods and techniques for systematization and generalization of modern scientific views on selected issues, the research of specific features of solving of the objectives and the conceptual foundations for achieving the goal of the work have become the methodological base of the research.*

Results. *The scientific works have shown that Odessa region is one of the largest agro-administrative units of Ukraine. It has favorable conditions and resources for creation of agro-tourist products. The tourists have increased the amount of costs for the green tourism. That contributes to solving acute problems of rural development. The main economic benefits which are associated with the development of green tourism are defined: contribution to GDP, the positive impact on the balance of payments, additional revenues in taxes, foreign exchange earnings, additional sources of investment, the overall multiplier effect. The main factors that reduce the effect of differentiating the operating activities of the agrarian sector in the region are revealed: the poor state of rural social infrastructure; low quality and low categorizing of green estates, low quality of life of the rural population, imperfection of legislation base and the lack of strategic development of programs of this activity.*

Keywords: *rural green tourism; subjects the agricultural sector; differentiation; operational activity; rural areas; farm tourism product.*

JEL classification: C12, C14, C18

Вступ

Подальша трансформація соціально-економічних відносин українського села та традиційно низькій рівень якості життя його мешканців зумовлює пошук нетрадиційних способів здійснення аграрного бізнесу, які спроможні забезпечити підвищення рівня добробуту сільського населення. Одним з перспективних видів підприємницької діяльності, що дозволяє забезпечити максимальну зайнятість та зростання доходів, постає сільський зелений туризм. Останнім часом зелений туризм як організаційна форма підприємницької діяльності у сфері аграрного бізнесу все частіше розглядається вченими та економістами як пріоритетний вид зайнятості сільського населення та перспективне джерело формування його доходів.

Теоретико-методичні та практичні аспекти становлення і розвитку сільського зеленого туризму останнім часом набули широкого висвітлення у наукових працях відомих вчених-економістів. Ґрунтовні розробки, які відображають ключові засади розвитку сільського зеленого туризму як виду підприємницької діяльності в аграрній сфері, знайшли відображення у роботах В. Бірковича, С. Боттрила, В. Васильєва, П. Горішевського, В. Гловацької, В. Гоблика, Ю. Зінько, А. Зінченко, Т. Зінчук, К. Зіффера С. Ілляшенко, В. Кифяк, Н. Кудли, Т. Латиніна, К. Ліндберга, Р. Лобо, Т. Лужанської, С. Махлинець, Ф. Прокопи, М. Рутинського, Б. Хігінса, М. Хоні, Г. Шимечко, Л. Шульгіної та ін. Проте стратегічна важливість аграрної сфери як сектору національної економіки та невіршеність гострих соціально-економічних проблем українського села потребують проведення подальших наукових досліджень у напрямку пошуку ефективних механізмів підвищення результативності функціонування суб'єктів аграрного виробництва.

Мета та завдання статті

Головною метою цієї роботи є визначення стратегічних пріоритетів та економічних вигод, пов'язаних із диференціацією операційної діяльності суб'єктів аграрного сектору Одеської області в напрямку розвитку сільського зеленого туризму.

Виклад основного матеріалу дослідження

Одеська область є однією з найбільших адміністративно-територіальних одиниць України та характеризується досить потужним економічним та соціальним потенціалом. Станом на 01.01.2014р. чисельність населення Одеської області складала 2396,5 тис. осіб, з яких 793,3 тис. осіб – сільське населення (5,6 % усього сільського населення України). В області функціонує 842 тис. домогосподарств, 32 % з яких знаходяться у сільській місцевості. Аграрний сектор Одеської області є одним з найпотужніших у складі АПВ України. Загальна площа сільськогосподарських угідь області становить 2205,7 тис. га. Загальна просторова потужність сільського зеленого туризму області вимірюється площею, що дорівнює 1090 км².

За результатами проведених аналітичних досліджень було виявлено, що лише 50,5 % домогосподарств області були задоволені рівнем своїх доходів, 35,8 % постійно відмовляли своїм родинам у необхідних матеріальних і духовних благах, а 2,9 % домогосподарств не мали змоги забезпечити собі достатній рівень харчування. Проведене анкетування виявило, що 29 % домогосподарств Одеської області вважають задовільним рівень щорічного грошового доходу на одну особу в розмірі 2700-3000 грн, 88,7 % опитуваних віднесли себе до класу бідного населення, 11,1 % – до середнього класу. При цьому середній рівень заробітної плати в домогосподарствах за 2013р. становив 2267 грн., а структура доходів сільського населення характеризувалась таким співвідношенням: оплата праці – 55,7 %, доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості – 4,5 %, трансфертні платежі – близько 28 %, доходи від продажу сільськогосподарської продукції – 3,0 %, доходи від власності (зокрема, здачі в оренду об'єктів нерухомості) – 0,8 %. Таким чином у структурі доходів домогосподарств продовжує домінувати оплата праці як основне джерело отримання доходів, проте значні резерви приховані у потенціалі самозайнятості сільського населення, однією з форм якої може стати надання послуг зеленого туризму.

Проведені дослідження показали, що загальні тенденції розвитку світового та національного сільського туризму характеризуються стабільними темпами зростання попри ризик економічного спаду, оскільки туристичний попит має свої власні детермінанти та на території сільських поселень часто розвивається як альтернативний варіант основної господарської діяльності суб'єктів аграрного сектору [1, с. 92]. Незаперечний і той факт, що значною залишається нерівність у секторі туризму. Для досягнення рівнозначного успіху нові підходи заохочення розвитку туризму повинні базуватися на принципах кооперації [6, с. 58]. Кооперація і згода між ключовими компонентами туризму (готелі, транспорт, туристичні фірми, агрофірми) повинні гарантувати майбутній розвиток агротуризму [3, с. 59].

Систематизація наукових поглядів вчених-економістів показала, що сільський зелений туризм з урахуванням тенденцій його розвитку доцільно розглядати як вид соціально-культурної діяльності і як індустрію, яка виробляє послуги, необхідні для задоволення потреб, що виникають у процесі подорожей, він є важливою сферою економіки, подальший розвиток і удосконалення якої буде сприяти збільшенню доходів держави [2, с. 56; 8, с. 33]. Ключовою функцією сільського зеленого туризму в економіці суб'єктів вітчизняного аграрного сектору постає диференціація напрямів операційної діяльності та підвищення на цій основі результативності господарювання, що формує потужний базис вирішення соціально-економічних проблем сільських територій.

У результаті витрат, що здійснюються туристами, які споживають сільський зелений продукт туристичної індустрії, виникає такий соціально-економічний ефект:

- збільшується дохід туристичної фірми (прямий ефект);
- підвищується попит з боку туристичного сектору економіки на товари та послуги суміжних і підтримуючих галузей (непрямий ефект) [10];
- збільшуються особисті доходи сільського населення, прямо або побічно пов'язані з туризмом, що викликає зростання споживчого попиту (вимушений ефект). Непрямий і вимушений ефекти разом називають вторинним ефектом [4, с. 185].

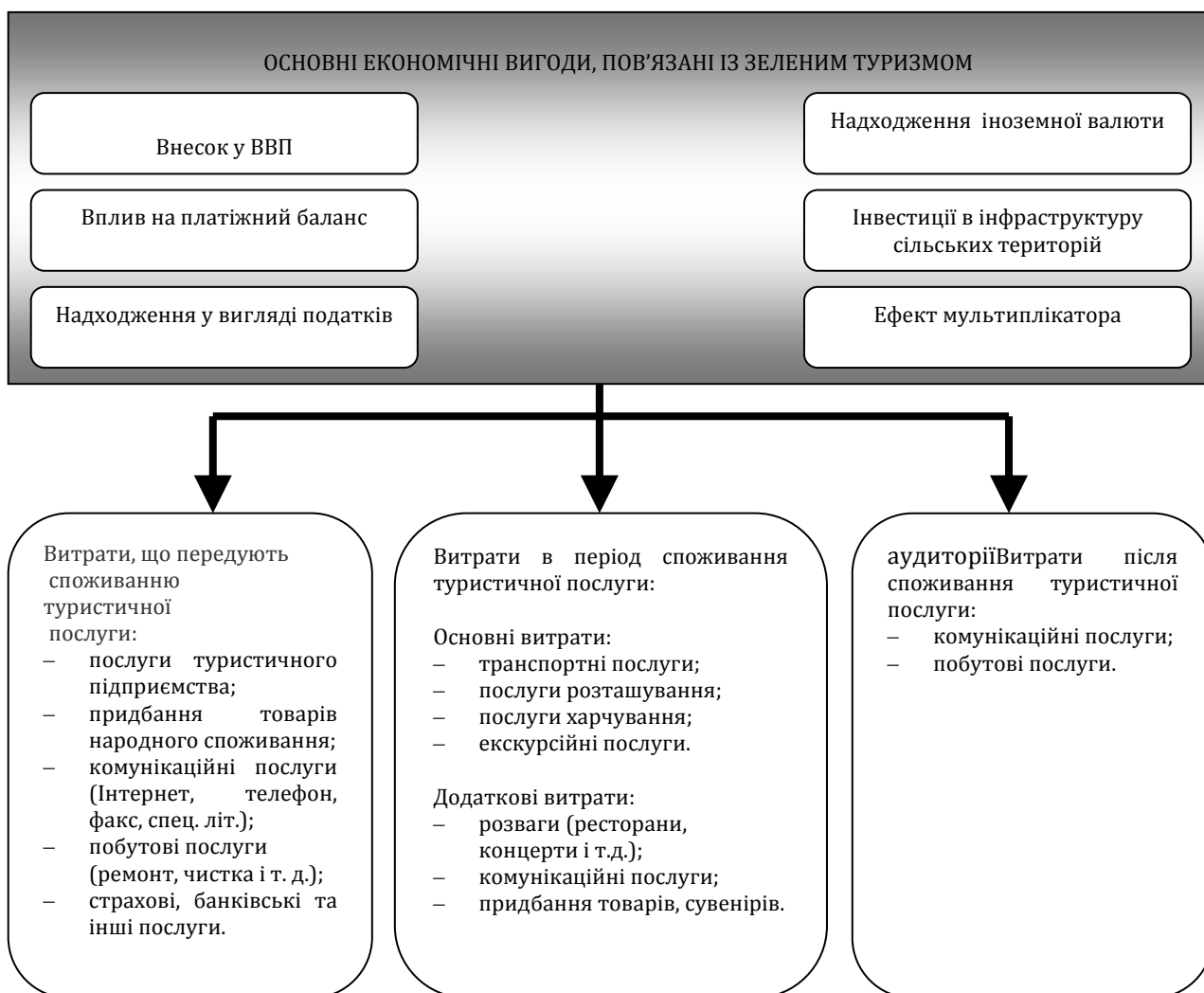
Критичний огляд фахових джерел, які присвячені методичним підходам оцінювання внеску сільського зеленого туризму в економіку країни, показав, що на сучасному етапі не існує єдиної методики оцінки ефективності внеску агротуризму в національне і світове господарство. Для ілюстрації внеску туризму в економіку суб'єктів аграрного сектору та його економічного ефекту пропонуються наступні змінні (рис. 1).

Сільський зелений туризм за сучасних реалій зниження рівня зайнятості сільського працездатного населення та беззаперечних переваг диференціації операційної діяльності суб'єктів аграрного сектору

постає одним з перспективних альтернативних варіантів покращення показників соціально-економічного розвитку сільських територій [7, с. 130]. Активізація сільського зеленого туризму формує сприятливі передумови для підвищення рівня якості життя сільського населення та стабілізації макроекономічних показників розвитку суб'єктів аграрного сектору та аграрно-адміністративних одиниць.

Унікальність природно-кліматичних комплексів, географічних, рекреаційних умов, наявність значних лікувальних ресурсів формують усі необхідні передумови для активізації зеленого туризму як однієї з форм підприємницької діяльності домогосподарств [5, с. 103]. Значний соціальний, історико-культурний, географічний та природно-рекреаційний потенціал області створює комплекс сприятливих факторів для активного розвитку зеленого туризму у всіх районах області та в м. Одеса зокрема. Винятковими з точки зору надання послуг зеленого туризму в Одеській області є: Дунайські і Дніпровські плавні, ліси у північних районах області (Савранський район), грязеві лимани приміської мікрозони (Куяльницький, Хаджибейський, Шаболотський), культурно-історичні центри болгарської, албанської, гагаузької, молдавської культури (Болградський, Татарбунарський, Ізмаїльський, Ренійський райони). На території області розташовані унікальні заповідники, мальовничі краєвиди яких приваблюють туристів з інших областей України та зарубіжних країн: Дунайський біосферний заповідник, Нижньодністровський національний природний парк, регіональний ландшафтний Тілігульський парк, ботанічний сад Одеського національного університету ім. Мечнікова та ін.

Однією з ключових проблем нарощування обсягів надання зелених послуг у сільській місцевості Одеської області залишається низький рівень офіційної реєстрації суб'єктів сільського зеленого туризму. Так, за даними Державної служби статистики України, в Одеській області кількість фізичних осіб – підприємницьких структур у сфері зеленого аграрного бізнесу становить 7 одиниць.

Рис. 1. Основні економічні вигоди, пов'язані із сільським зеленим туризмом

Водночас детальні дослідження, проведені в Ізмаїльському, Біляївському, Кілійському, Кодимському, Саратському, Білгород-Дністровському районах області показали, що загальна кількість суб'єктів аграрного сектору, які диференціюють свою господарську діяльність та займаються наданням послуг сільського зеленого туризму, на Одещині є значно більшою. Такі результати дозволяють зробити висновок про значне поширення практики диференціювання видів діяльності аграрних формувань, джерел їх доходів, що створює позитивний ефект як в економічній, так і в соціальній площині. У такому випадку, як свідчать матеріали монографічних досліджень, суб'єкти аграрної сфери мають можливість створювати нові робочі місця, певною мірою подолати проблему сезонної зайнятості сільського населення, знизити ризики господарської діяльності та забезпечити додаткові надходження до місцевих бюджетів.

Як показали проведені аналітичні дослідження, протягом останніх років спостерігається динаміка збільшення частки послуг зеленого туризму у сукупному турпродукті Одеської області. Крім того, перманентні кризові явища, які притаманні процесу господарювання в сільській місцевості, призвели до стійкої тенденції диференціювання видів операційної діяльності суб'єктів аграрного сектору Одеської області. Так за останні роки чітко спостерігається збільшення кількості аграрних формувань, які поряд з основною діяльністю займаються наданням послуг у сфері сільського зеленого туризму. У 2013р. чисельність таких агроформувань в області склала 302 одиниці, з яких близько 8 % – спеціалізовані сільські зелені садиби, які пройшли процедуру категоризації садиб (табл. 1).

Таблиця 1 . Основні показники діяльності суб'єктів аграрного сектору Одеської області, які диференціюють свою діяльність за рахунок сільського зеленого туризму*

Показники	2000 р.	2012 р.	2013 р.	2013 р. до 2012 р. (+,-)
Кількість суб'єктів аграрного сектору, які займаються туристичною діяльністю, од.	132	289	302	+170,0
у т.ч. кількість фізичних осіб-підприємців, од.	92	106	105	+13,0
кількість юридичних осіб, од.	40	183	197	+157,0
з них суб'єкти зеленого туризму, %	0,4	7,1	7,9	+7,5
Дохід від надання туристичних послуг (без ПДВ), – всього, тис. грн.	34673	125199,6	126785,3	+92112,3
у т.ч. частка доходів від сільського зеленого туризму, %	0,2	5,6	5,8	+5,6
Кількість реалізованих туристичних путівок, од.	8449	7341	5756	-2693,0
з них питома вага путівок, реалізованих іноземцям, %	3,4	0,8	1,1	-2,3
Кількість обслуговуваних туристів, осіб	98285	55322	54542	-43743,0
у т.ч. частка туристів, що користувались послугами сільського зеленого туризму, %	0,1	4,7	5,1	+5,0
Рівень рентабельності діяльності аграрних формувань, які займаються сільським туризмом, %	20,8	28,6	30,4	+8,3
Рівень рентабельності діяльності аграрних формувань, %	13,7	24,3	22,1	+ 8,4

*Розраховано авторами за даними [9]

Отримані аналітичні матеріали свідчать, що диференціація господарської діяльності суб'єктів аграрного сектору в напрямку розвитку сільського зеленого туризму дає позитивний ефект. Так рівень рентабельності аграрних формувань, які протягом періоду дослідження надавали «зелені» послуги, є вищим, ніж у традиційних сільськогосподарських підприємствах. Крім позитивного ефекту підвищення рівня рентабельності, такі суб'єкти аграрного сектору стратегічно є більш захищеними від ризиків і загроз, які потенційно формує зовнішнє та внутрішнє середовище їх функціонування.

Більш детальний аналіз диференціації операційної діяльності аграрних формувань показав, що в географічній площині основними країнами, в яких користуються попитом турпродукти сільського зеленого туризму Одеської області, є: Російська Федерація, Чеська республіка, Болгарія, Греція, Німеччина, Італія, Чорногорія, Іспанія.

Активізацію та поширення сільського зеленого туризму в Одеській області неможливо забезпечити без вирішення ключових проблем, що на сучасному етапі знижують ефект від диференціації операційної діяльності суб'єктів агросфери. Основними стримуючими чинниками в області та Південному регіоні загалом сьогодні є: незадовільний стан розвитку соціальної інфраструктури та технічних комунікацій (тепло-, водопостачання, наявність соціально-побутових об'єктів, необлаштованість сіл, транспортних

мереж тощо); низький рівень життя сільського населення, що знижує потенційну привабливість для вітчизняних і зарубіжних туристів; недосконале чинне законодавство у галузі стандартизації, сертифікації, маркування «зелених» послуг, категоризації суб'єктів ринку туристичних послуг; низька якість послуг; низький рівень інформаційно-маркетингового супроводження зеленого туризму; відсутність чіткої стратегії розвитку зеленого туризму на регіональному та державному рівнях.

Водночас неврегульованість організаційних, правових, юридичних, соціальних норм і стандартів подальшого розвитку зеленого туризму не мають стати гальмівним чинником для реалізації проектів зеленої індустрії, які доцільно здійснювати в межах регіональних програм і стратегій соціально-економічного розвитку. Ключова роль у виконанні цього стратегічного завдання покладається на обласні та регіональні органи виконавчої влади.

Підводячи підсумки проведених наукових досліджень, зауважимо, що розвиток зеленого туризму є одним з пріоритетних видів не тільки для діяльності для домогосподарств та населення сільських територій Одеської області, а також для аграрних формувань різних форм власності та господарювання. У сучасних умовах активізація зеленого туризму дає змогу вирішити найскладніші проблеми українського села: постає перспективним джерелом формування доходів, сприяє додатковій зайнятості населення, зменшенню соціальної напруги у суспільстві, становленню системи соціальних цінностей у населення, підвищенню його культурно-освітнього рівня. Як стратегічний напрям диференціації операційної діяльності, сільський зелений туризм справляє позитивний економічний ефект та формує сприятливі передумови для побудови дієвого механізму нівелювання потенційних ризиків і загроз розвитку суб'єктів аграрного сектору.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведені наукові дослідження дозволяють зробити висновок, що активізація сільського зеленого туризму як пріоритетного стратегічного напрямку диверсифікації операційної діяльності аграрних формувань у сучасних умовах постає раціональним інструментом господарського управління та одним з важелів системи ризик-менеджменту суб'єктів аграрного сектору. Диференціація операційної діяльності аграрних формувань є неодмінною умовою сьогодення та потребує розробки потужного науково-методичного і прикладного базису визначення рівня її результативності за умов переходу на інноваційну модель розвитку сільських територій. Опрацювання дієвого механізму впровадження інноваційних концепцій управління та підвищення його ефективності на засадах диференціації господарської діяльності окреслює площину подальших наукових досліджень.

Список літератури

1. Бондар, В. В. Агротуризм як вид диверсифікаційного розвитку сільськогосподарського підприємництва / В. В. Бондар, Я. Л. Ганжа // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – № 56. – С. 89-95.
2. Врахович, І. М. Механізми стимулювання «зеленого» інвестування регіональної економіки / І. М. Врахович, Ю. О. Франчук // Економічний форум. – 2013. – № 3 – С. 54-59.
3. Герасименко, В. Г. Аграрний туризм як вид підприємництва: [монографія] / В. Г. Герасименко, С. Г. Нездоймінов. – Одеса: ПАЛЬМІРА, 2011. – 178 с.
4. Гришова, І. Ю. Соціальні інвестиції як інструмент реалізації соціально-орієнтованого бізнесу / І. Ю. Гришова, Т. С. Шабатура // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія "Економіка і менеджмент". – 2014. – Вип. 4. – С. 183-187.
5. Дворник, І. В. Диференціація доходів сільського населення України / І. В. Дворник // Економіка АПК. – 2014. – № 11. – С. 101-106.
6. Дієсперов, В. С. Сільські території як об'єкти організації економічної діяльності / В. С. Дієсперов // Економіка АПК. – 2014. – № 5. – С. 56-60.
7. Лемішко, О. О. Диверсифікація – найважливіший фактор підприємницької діяльності у сільськогосподарських підприємствах Луганської області / О. Лемішко // Економіка АПК. – 2001. – № 4. – С.128-141.
8. Лобова, С. В. Сельский туризм как направление диверсификации сельской экономики крупных аграрных территорий / С. В. Лобова, Е. В. Чурина // Никоновские чтения. – 2009. – № 14. – С. 32-36.
9. Статистичний бюлетень «Туристична діяльність в Одеській області у 2013р.» / Головне управління статистики в Одеській області. – Одеса, 2014. – 51 с.
10. Хлівна, І. В. Диверсифікація соціально-економічної та виробничої діяльності сільських територій / І. В. Хлівна // Ефективна економіка. – 2013. – № 4. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1932>.

References

1. Bondar, V. V & Ganzha, Ya. I. (2014). *Agroturizm as type of diversification development of agricultural enterprise. Announcer of the Chernigiv state technological university*, 56, 89-95.
2. Vrakhovic, I. M. & Franchuk, Yu.O. (2013). *Mechanisms of stimulation of the «green» investing of regional economy. Economic forum*, 3, 54-59.
3. Gerasimenko, V. G. & Nezdoyminov, S. G. (2011). *Agrarian tourism as type of enterprise. Odessa: PALMYRA*.
4. Grishova, I. Yu. & Shabatura, T. S. (2014). *The Social investments as instrument of realization of the socialoriented business. Announcer of the Sumy national agrarian university. Series are "Economy and management"*, 4, 183-187.
5. Dvornik, I. V. (2014). *Differentiation of profits of rural population of Ukraine. Economy of APK*, 11, 101-106.
6. Diesperov, V. S. (2014). *Rural territories as objects of organization of economic activity. Economy of APK*, 5, 56-60.
7. Lemishko, O. O. (2001). *Diversification is a major factor of entrepreneurial activity in the agricultural enterprises of the Lugansk area, Economy of AIC*, 4, 128-141.
8. Lobova, S. V., Churina E. V. (2009). *Rural tourism as direction diversification is rural economies of large riral territories. Nikonove reading*, 14, 32-36.
9. *A statistical bulletin «Tourist activity in the Odessa area in 2013». (2014). / Main administration of statistics in the Odessa area. Odessa.*
10. Khlivna, I. V. (2013). *Diversification of socio-economic and production activity of rural territories. Effective economy*, 4. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1932>.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2014 р.